

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

MUŽI NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková

Autor práce: Barbora Kreuzmanová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: 4.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

31. března 2010

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janě Šimečkové za pomoc a užitečné rady, připomínky a vedení práce. Ráda bych poděkovala i svému nejbližšímu okolí za trpělivost a podporu. Dále patří mé díky respondentům za čas a ochotu odpovídat

Obsah	
Úvod	5
Teoretická část	7
1 Historický vývoj otců.....	7
2 Rodina a otcové	10
2.1 Rodina	10
2.2 Rodina v tradičním pojetí.....	12
2.3 Moderní rodina.....	12
2.4 Současná rodina	13
3 Partnerské soužití.....	15
3.1 Výběr partnera	15
4 Rodičovství.....	16
5 Otcovství.....	17
5.1 Aktivní otcovství	19
5.2 Pečující otcové	20
6 Muži na rodičovské dovolené	21
6.1 Pojem rodičovská dovolená z pohledu legislativy.....	24
6.2 Rodičovský příspěvek	25
Praktická část	28
7 Metodika	29
7.1 Popis polostrukturovaného rozhovoru	29
7.2 Cíl.....	30
7.3 Interpretace výsledků	31
Závěr	34
Literatura	36
Seznam příloh	40
Abstrakt	49
Abstract	50

Úvod

„Nezáleží na tom, kým byl můj otec, ale na tom, jak si ho pamatuji.

W.B.Yeats

Společnost chápe úlohu mužů v průběhu sociální evoluce jako roli lovců a ochranitelů primární rodiny. Jejich role se během života mění, zastávají úlohy partnerů, manželů a otců. Tento vývoj provázejí mnohé změny podobně jako u žen a celé instituce rodiny.

Ve své bakalářské práci se zabývám úlohou mužů na rodičovské dovolené. Dále jsem se zaměřila na reflexi společnosti vůči mužům na mateřské dovolené a na jejich nově vznikající postavení v rodině. Vztah mezi otcem a dítětem byl brán vždy tak, že otec se o dítě v jeho prvních měsících po narození dennodenně a systematicky nestará ve smyslu intenzivní rodičovské péče. Tyto rodičovské povinnosti byly doposud vnímány jako přirozená úloha ženy. V posledních letech je ve společnosti patrná změna vnímání a realizace tohoto tématu. Společnost vyžaduje od otců odpovědnější přístup k výchově dítěte. V poslední době je tento fenomén stále více rozebírán a mění se pohled na dosavadní uspořádání rodičovských rolí. Ve své práci ukazuji, že i muži se dokážou dlouhodobě a celodenně starat o dítě.

V teoretické části se zabývám vývojem úlohy muže jako otce v průběhu věků po současnost. Je důležité seznámit se s tím, jak byla dříve funkce otce chápána a vnímána. Popisuji zde i postavení otce v rodině. Uvědomuji si, že toto téma je dosti široké v možnostech jeho chápání, ale chtěla bych ukázat konkrétněji, jaké postavení měli/mají otcové v těch nejzákladnějších pojetích rodiny v našem kulturním prostředí. Věnuji se rovněž i analýze proměny pojetí partnerského soužití, protože se význam manželského svazku mění spolu s vývojem doby. V poslední době vznikají rodiny, kde partneři nevstupují do manželství, a tak je patrný ústup jeho významu. Otec může pečovat o dítě celodenně, aniž by musel být v manželském svazku. Vedle vzniku institutu rodiny a role rodiče se okrajově zabývám i předcházejícím jevem, jímž je volba partnera.

Obecně charakterizují pojem rodičovství a popisují úlohu otcovství a jeho různorodé pojetí v naší kultuře. Směřuji ke stěžejnímu tématu své práce, jímž je samotná úloha otce na rodičovské dovolené a legislativní zakotvení tohoto nového fenoménu ve společnosti. Teoretická část je zakončena charakteristikou rodičovského příspěvku. Ke stěžejním pramenům patří práce autorů: Kubíčková, Maříková, Matoušek, Možný.

V praktické části jsem se pokusila získat relevantní pohled na vnímání rodičovské dovolené a přímou angažovanost v ní, a to bezprostředně z pohledu muže. Ať už muže, který rodičovskou dovolenou absolvoval, nebo muže, který nazírá na problematiku jako nezúčastněný. Regionální aspekt zaměření mé práce se týká sběru informací na území Rakovnícka.

Teoretická část

1 Historický vývoj otců

„Význam otce a jeho postavení v rodině, stejně jako očekávání a normy kolem dobrého otcovství, se v historii vyvíjely spolu s proměnami společností, v rámci kterých otcové zaujímalí své postavení v rodinách. Podobně jako každá jiná sociální role byla i tato vždy definována a formována mnoha společenskými a kulturními faktory, které vytvářely a ovlivňovaly status otců ve společnosti a v rodině, včetně práv a povinností, které z role otce vyplývaly.“¹

Po neolitické revoluci, která proběhla někdy kolem roku 8000 př.n.l., získávají vedoucí pozici ve společnosti a v rodině hlavně muži.² Podle Arisotela, který jako první vysvětlil z filozofického hlediska manželskou a otcovskou autoritu muže, je muž nejdokonalejší bytostí a tím mu náleží právo rozkazovat ostatním členům rodiny. Tradice mužské nadřazenosti pokračuje i v antickém Řecku. Zde dokonce muž rozhoduje o životě svého dítěte. Může dítě nechat zabít, či prodat do otroctví, aniž by mu hrozil nějaký trest. Otcovská nadřazenost přetrvávala v průběhu stoletími a k jejímu oslabení docházelo pozvolna. Otec měl výhradní právo rozhodovat o dítěti, ale zároveň musel dodržovat práva dítěte, které stanovila společnost.³

Rodiny v Evropě se až do 18. století řídily principem otcovské autority. V 17. a 18. století muž pracoval po boku své partnerky v hospodářství, v obchodě nebo na trhu. Rodina byla seskupením, které se staralo o zajištění potřeb všech svých členů společnou prací. Otec byl hlavou rodiny, jeho postavení se nedalo zpochybnit. Toto postavení mu zaručovalo aktivní zapojení do výchovy dětí. Před průmyslovou revolucí byli muži považováni za nejdůležitější osobu ve výchově a vývoji dítěte. Otec měl důležitější postavení než matka, měl na starosti

¹ CHMELAROVÁ, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. 60 s. ISBN 978-80-903228-9-1. Str. 24.

² MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9. Str. 25.

³ CHMELAROVÁ, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno. 2008. Str. 24.

morální a náboženskou znalost dítěte. Další povinností bylo připravit dítě na budoucí život, poučit ho o jeho právech a povinnostech. Otec byl brán jako ten, kdo utváří dítě, ten kdo je jeho přirozeným rodičem. Důraz na otcovskou roli získal muž pro svoji racionalitu, pro svou kontrolu emocí a hlavně byl pro dítě reprezentantem kultury. V této době byly matky/ženy příliš izolovány od společnosti. Ony samy potřebovaly ochranu muže.⁴

V novověku přestává být muž jediným živitelem rodiny. Jeho prestiž v rodině začíná klesat. Ve společnosti se začínají stírat rozdíly mezi mužem a ženou. Pro práci není důležité pohlaví.⁵

Od konce 18. století začíná muž ztrácet svoji pozici. Přestává být nenahraditelným ochráncem a pečovatelem, přestává dítě vychovávat a předávat mu morální zásady. Už nebyl výhradně hlavou rodiny. Narůstá odpovědnost matky za domácnost, péče o dítě a jeho vývoj. Počátkem 19. století je otec stále odpovědný za dítě, ovšem v průběhu století se situace mění. Vzhledem ke změnám ve společnosti musel muž trávit více času prací mimo rodinu, došlo k rozdělení pracovní a domácí sféry. Z tohoto důvodu se změnilo postavení muže a ženy v rodině. Z otce se stává vzdálená osoba, matka se stará o domácnost, vývoj a výchovu dítěte. Muž zasahoval do výchovy pouze tehdy, selhala-li mateřská autorita. Svět se během pár desítek let rozdělil na soukromou sféru pod vedením ženy a na profesní sféru pod vedením muže. Muži ztrácejí svůj vliv na výchovu dítěte a ztrácejí s ním kontakt. Společnost si uvědomila, že žena má všechny potřebné vlastnosti k výchově jak dívky, tak i chlapce. Převládá názor, že žena zvládne výchovu malého dítěte lépe než muž. Obor vzdělávání, které měl na starosti muž, se stal doménou ženy. Otcům zůstal status hlavy rodiny. Muži se začali více realizovat v profesní sféře, než v rodině či rodičovství. Začali hledat smysl mužství mimo rodinu. Méně důležitou sociální rolí se stalo otcovství.⁶

⁴ CHMELAŘOVÁ, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno. 2008. Str. 26.

⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha. 2003. Str. 34.

⁶ CHMELAŘOVÁ, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno. 2008. Str. 26 – 28.

Na přelomu minulého století poukazuje Možný na skutečnost, že hlavní slovo při rozhodování o záležitostech spojených s výchovou dětí má žena. Zároveň jsou ale ženy nespokojené s nulovou aktivitou mužů při péči o rodinu.⁷

V průběhu celého 20. století bylo rodičovství přisuzováno ženě, muž se staral pouze o finanční zajištění rodiny, nepřemýšlel o sobě jako o rodiči. Muž se objevoval jako rodič tehdy, když bylo dítě neposlušné nebo když byla potřeba zasvětit dítě mužského pohlaví do mužských aktivit. Veškeré úvahy o rodičovství byly do značné míry ovlivňovány psychoanalytickou teorií. Zastánci této teorie se zabývali vztahem matky a dítěte, otec byl opomíjen. Zabývali se raným vývojem dítěte, kde je s ním nejvíce v kontaktu matka. Předpokládalo se, že jenom matka dokáže přiměřeně reagovat na potřeby dítěte. Otec byl v této době vyloučen ze vztahu matka - dítě. Vztah matky s dítětem je výhradní, nenahraditelný a do jisté míry instinktivní. S tím souvisel vznik takzvaného kultu mateřství, ve kterém bylo dáno, že otec není potřebný pro zdárný vývoj jedince. Kult mateřství je založen na dvou předpokladech. Jednak ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži, dále matky jsou důležitější než otcové. Tento kult si po dobu 20. století udržel velký vliv a i dnes je zakořeněn v našem vědomí a ve vědomí společnosti, i když nemá racionální vysvětlení. Trvalo delší dobu, než se povedlo vyvrátit toto myšlení velmi dobrými a uznávanými výzkumy. Ty potvrdily, že otec je stejně důležitý jako matka. První, kdo se výrazně ohradil proti kultu mateřství, je Michael Lamba. Ve svém článku uvádí, že rodič, který se nejvíc věnuje dítěti, naopak se stává objektem přilnutí, bez rozdílu pohlaví. Muži se dokážou postarat o dítě srovnatelně s matkou, nejen ve vyšším věku dítěte, ale i v raných letech.⁸

Role muže a ženy se ve veřejné sféře vyrovnávají, ale doma muž přestává být přínosem. Stává se jedním ze dvou živelů rodiny, který není příliš ochoten zastávat nutné práce kolem dětí a domácnosti. Díky přežívajícím tradicím a předsudkům si ale na druhé straně leccos nárokuje. Jenže emancipovaná žena je méně ochotná nároky plnit. Žena je dnes schopna se sama živit, ale k tomu

⁷ HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L., et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 1. Olomučany: ALBERT, 2008. s. 152. ISBN 978-80-7326-145-0. Str. 33.

⁸ Chmelařová, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno. 2008. Str. 28- 30.

i sama vychovávat dítě. Má dokonce možnost sama, pouze s asistencí zdravotníků, otěhotnět. Úloha muže a jeho postavení v dnešní rodině je nejisté.⁹

70. léta znamenala pro muže největší úspěch. Začaly se řešit otázky otcovství, vliv otce na dítě. Na rozdíl od předchozího vývoje, kdy se otcové vzdalovali svým dětem, se teď pomalu ale jistě začínají vracet do povědomí dětí a rodiny. Tento návrat není lehký, je náročný nejen pro muže, ale i pro ženu a děti. Vlivem menších rodin a většímu zastoupení žen na trhu práce je potřeba nahlížet na pojetí mateřství a otcovství z jiného pohledu. Dnes se objevují nové ideály otcovství, které odpovídají nárokům naší doby a opouštějí zakotvené nároky.¹⁰ *Hovoří se o jiném muži, případně jiném otci či novém otci, který se od toho starého odlišuje především tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou identitu v opozici vůči identitě ženské a bez obtíží přijímá pečovatelské úlohy, které přirozeně patří k rodičovství¹¹. Muži jsou čím dál více povzbuzováni k tomu, aby jednali s partnerkou o tom, jak bude probíhat péče o dítě, kdo co zajistí.¹²*

2 Rodina a otcové

2.1 Rodina

„Existence rodiny jako primární skupiny prochází celou svou historií neustálým procesem přeměny, a to z hlediska velikosti, významu i začlenění do společnosti. Současné společenské klima klade důraz na rovnost pohlaví, na individuální volbu a seberealizaci, což v tradičně pojímaném modelu manželství je jen obtížně slučitelné. Chování a postoje mužů a žen vůči manželskému soužití se tomu přizpůsobují, čehož projevem jsou v dnešních podmínkách sňatky v pozdějším věku, individualizace životních stylů, odmítání manželství atd. Jejich vztahy procházejí „dramatickými“ změnami a v souvislosti s tím se mění i pojetí tzv. tradiční rodiny, jež je do značné míry závislé na přesném vymezení rolí, a s tím souvisejí odpovědnosti za jednotlivé úkony. Vztahy mezi mužem a ženou

⁹ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha. Str. 37.

¹⁰ CHMELÁŘOVÁ, H. Tátové v historii. In *Aktivní otcovství*. Brno. 2008. Str. 31 – 32.

¹¹ Tamtéž str. 32.

¹² Tamtéž str. 32.

jsou totiž komplementární, jejich sociální role se doplňují. Identita ženy je založena na činnostech spojených s rodinou, i pokud žena pracuje, je sama sebou i svým okolím vnímána především jako manželka a matka a muž jako hlavní živitel. S nástupem emancipace žen a rozvojem moderní společnosti dochází k proměňování rodinných vztahů i v souvislosti se změnami na trhu práce – ženy nastupují do zaměstnání, což vymezilo dichotomii péče o domácnost a zaměstnání za mzdu“.¹³

„Parsonova koncepce rodiny chápe jako podstatnou charakteristiku mužské role schopnost muže integrovat rodinu do širší společnosti a vynaložit všechny síly k tomu, aby to bylo na co nejvyšší příčce stratifikační stupnice. Podmínkou pro to, aby mohl muž uspět, je omezení počtu rolí v rodině. Status muže a status rodiny stačí muže stratifikačně zařadit a je zařazena i celá rodina. Nástup žen do výdělečných zaměstnání i vzestup ženského sebevědomí umožnil status muže se statusem rodiny neudržitelným.“¹⁴

Sociální vztahy mezi pohlavími se v rodině lomí a vyúsťují v nerovný status muže a ženy. Žena se v ní dostává do situace závislosti na muži. Pokud není zaměstnána, žije jen prostřednictvím příjmu, který manžel chce své rodině poskytnout. Ženy v domácnosti, nezávisle na tom, jak tuto situaci prožívají, jsou objektivně omezeny závislostí na muži.¹⁵

Rodiny se rozlišují podle typu uspořádání na nukleární (založena na vztazích mezi partnery a jejich dětmi) a na rozšířenou (založeno na pokrevním vztahu, vztah partnerů je na druhém místě). Dále můžeme rodinu rozdělit podle typu autority a to na patriarchální rodinu (moc rodiny v rukou muže/otce), dále na matriarchální rodinu (rodičovská moc má žena/matka), posledním typem je egalitární rodina (muž i žena vykonávají rovnoprávně rodičovskou moc).¹⁶

¹³ HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L, et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Olomučany. 2008. Str. 31.

¹⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha 1: Sociologické nakladatelství, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8. Str. 96.

¹⁵ DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1. Str. 105.

¹⁶ DRAGANOVÁ, H., et al. *Sociálna starostlivosť*. Martin: Osveta, 2006. 195 s. ISBN 978-80-str.24
8063-240-3.

2.2 Rodina v tradičním pojetí

„V tradiční společnosti je rodina skupinou, v níž vládne plná ekonomická solidarita.“¹⁷

„Tradiční pojetí rodiny je uspořádání vztahů mezi mužem a ženou, kde žena sice pracuje, ale její identita je založena na činnostech spojených s rodinou, domácností a domovem. Žena sama sebe primárně vnímá a je svým partnerem vnímána jako manželka a matka, nikoli jako zaměstnaná či pracující žena. Muž v tomto modelu vystupuje jako hlavní živitel rodiny. Jeho příjem bývá výrazně vyšší než příjem ženy, muž je pojímán jako „hlava rodiny“. Je tak vnímán ženou a vnímá se tak i on sám.“¹⁸

Možný charakterizuje rodinu jako širokou, vícegenerační a patrilinéární. To znamená, že otec byl její hlavou a jedinou autoritou.¹⁹ Rodina plnila funkci univerzální. Společenský status jedince se odvíjel od postavení jeho rodiny a osobní biografie byla pevně svázána s biografií rodinnou.²⁰ Role v rodině byly komplementární a hierarchizované. V tomto pojetí rodiny záležel výběr partnera na rodičích, kteří se ohlíželi na to, jaký je partner z hlediska zachování společenského postavení rodiny, jejího majetku i kulturního habitu.²¹

2.3 Moderní rodina

Možný popisuje moderní rodinu jako rodinu nukleární a manželskou. V tomto pojetí rodiny není hlavou rodiny převážně muž, ale i žena, autorita je mezi nimi rozdělena. Role v rodině jsou komplementární a segregované. Mezi funkce moderní rodiny patří – pečovatelská, statusotvorná a citová funkce. Oproti tradiční

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha. Str. 11.

¹⁸ HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L, et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Olomučany. 2008. Str. 31-32.

¹⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha. 2008. Str. 23.

²⁰ FEJTAROVÁ, Kristýna. *Vývoj sňatečnosti v ČR v letech 1950 – 2005 a jeho srovnání se Slovenskem a Maďarskem*. Brno, 2007. 46 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Aleš Burjanek, Ph.D. Str. 8.

²¹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha. 2008. Str. 23.

rodině se změnil i kapitál, rodina má nejen ekonomický, ale také sociální a kulturní.²²

V moderním modelu rodiny se objevují větší nerovnosti. Muž je více orientován na sféru veřejnou, na placenou práci, žena na rodinu a domácnost. Stále jsou na sebe závislí jako v předchozím typu, ale dochází zde ke změně hodnocení rolí. Mužova identita je založena na placené práci, jeho status je odvozován od pozice trhu práce. Identita ženy je založena na činnostech spojených s rodinou, a i když pracuje, její status je odvozován od pozice a statusu jejího muže.²³

2.4 *Současná rodina*

V současné rodině se setkáváme s modelem tzv. smíšeným. Zde oba partneři pracují, pro oba je práce důležitá, ale pro muže více. Případné pracovní kariéry se věnuje muž, který není výhradním živitelem rodiny, partneři jsou spoluživitelé. Dělbý práce v domácnosti se blíží spíše tradičnímu modelu než k modelu modernímu založenému na stejném podílu vložené práce. Zastupitelnost rolí v domácnosti je někdy žádoucí, někdy je i částečně realizována, ale zatím se ve společnosti neujala jako norma. Model moderního soužití partnerů naše společnost nemá, partneři si mezi sebou individuálně vytvářejí tzv. gendrový kontrakt, který je akceptovatelný pro oba.²⁴

„Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností; málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a rodiny. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu. Muž je v práci více angažován než žena, má v práci větší odpovědnost, má v průměru více podřízených, je za svou práci výrazně lépe placen, je v ní spokojenější a čeká od ženy, že ona jeho pracovní zaujetí bude chápat

²² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha. 2008. Str. 23.

²³ HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L, et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 2008. Str. 32.

²⁴ Tamtéž - str. 32.

*a podporovat. Žena čeká od muže kromě pomoci v domácnosti a hmotného zajišťování rodiny především citový souzvuk, vztahové porozumění.*²⁵

Od 60. let 20. století docházelo ke změnám nejen v pojetí rodiny, ale i v manželství. V roce 1987 ho popsal a publikoval Van de Kaa. Jde o tyto posuny

- Posun od manželství k nesezdanému soužití.
- Posun od antikoncepce jako prostředku ochrany před nechtěným těhotenstvím k antikoncepci, která umožňuje sebenaplňující volbu, zda dítě vůbec mít a kdy ho mít.
- Posun od éry, v níž dítě bylo středobodem života rodičů, k éře, kdy středobodem života je pár a jeho dítě.
- Posun od uniformních rodin a domácností k pluralitním formám rodina domácností.²⁶

Možný doplňuje Van de Kaa o několik údajů:

- Padl monopol rodiny na legitimní sex a na plození dětí.
- Nově vznikající speciální instituce vyvlastnily rodině řadu jejích tradičních funkcí, z nichž rodině zůstal jen konzum, zábava a citové bezpečí.
- Volba partnera je na svobodném rozhodnutí, ne na rozhodnutí rodičů.
- Žena začíná pracovat, buduje si profesní kariéru. Tímto se role muže a ženy začínají měnit.²⁷

*„Současná rodina přestala být institucí sloužící reprodukci společnosti a transmisi morálních hodnot a místo toho se stala hlavním prostorem odhalování a potvrzování sama sebe, konstrukce osobní identity individua.*²⁸

²⁵ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha. Str. 41.

²⁶ FEJTAROVÁ, K. Vývoj sňatečnosti v ČR v letech 1950 – 2005 a jeho srovnání se Slovenskem a Maďarskem. Brno, 2007. 46 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Aleš Burjanek, Ph.D. Str. 11.

²⁷ MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Praha 1 : Sociologické nakladatelství, 2008. Str. 21 – 23.

²⁸ DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 2, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_2_2006.pdf>.

3 Partnerské soužití

V našem společenství se do partnerského soužití od samého počátku vkládá tolik, že je to většinou považováno za jedinou možnost, jak nalézt a uchovat si štěstí.²⁹

Plzák detailně rozebírá tento pojem. Popisuje jej jako soubor společných činností partnerů, jež jsou nezbytné pro správnou funkci partnerství. Dle autorova názoru je možné předchozí větu pozměnit a nahradit slova partnerství a partnerů za slova manželství a manželů, čímž se rozšíří platnost definice. Je tedy patrné, že autor výrazněji nerozlišuje partnerské soužití od manželského svazku. V dnešní době, kdy stoupá množství nesezdaných párů, Plzák považuje tuto záměnu za velmi podstatnou.³⁰

3.1 Výběr partnera

Při volbě partnera hraje velkou roli soubor očekávání, které mohou být dotaženy do konkrétních představ o ideálním protějšku. Muži kladou mezi své nejdůležitější hodnoty vzhled a mládí partnerky. Ženy si obvykle vybírají o něco starší partnery a předpokládají, že se dokážou postarat o rodinu. Když si vybíráme partnera (partnerku), dáváme přednost člověku stejné rasy, stejné sociální vrstvy, stejného náboženství.³¹

V naší kultuře je hlavní podmínkou partnerství zamilovanost, což je zvláštní stav vědomí, kdy jsme partnerem okouzleni, fascinováni a idealizujeme si ho. Stav intenzivní zamilovanosti dříve opouští muže než ženy. Pak jsme schopni partnera hodnotit realisticky. Díky tomuto stavu jsme schopnější se rychleji sblížit a usnadňuje to naše rozhodování.³²

²⁹ SALOMÉ, J. *Mluv se mnou... mám ti co říct*. Praha: Portál, 1997. 160 s. ISBN 80-7178-128-2. Str. 30.

³⁰ HASILOVÁ, L. *Partnerské soužití po odchodu dětí ze společné domácnosti* [online]. České Budějovice, 2009. 99 s. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí diplomové práce Lucie Kozlová. Dostupné z WWW: <http://stag-web.jcu.cz/apps/stag/diplom/index.php?download_this_unauthorized=13494). Str. 11

³¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Str. 58.

³² Tamtéž - str. 59.

4 Rodičovství

Od narození prvního dítěte zůstává rodičovství organizační etapou celé rodiny.³³ *V rodičovství není žádná přestávka ani konec sezóny. Nemůžeme si vzít ani chvíli volna*³⁴

*„Vznik rodičovského páru by nebyl možný bez doplňkových způsobů chování muže a ženy, přičemž pro muže je typický postoj aktivního získávání, „dobývání“, imponování, kdežto pro ženu je typický postoj podvolování, „zdráhání“. Není-li v chování muže a ženy tento rozdíl patrný alespoň v náznaku, nemohou se sblížit a vytvořit vztah.“*³⁵

Rodičovství je rozsáhlé pojetí s podstatně rozdílným obsahem podle fáze rodinného vývojového cyklu, který v sobě zahrnuje koncept přechodů mezi těmito fázemi. Rodičovství je nejvýznamnější přechod v rodinném cyklu. Dochází k němu pod silným společenským tlakem, týká se to zejména žen. Přechod může být i mimovolný, dítě je neplánované. Nerevokovatelný přechod, což znamená, že nelze nic vrátit. Můžeme se rozhodovat a měnit názor, jakou zvolíme školu, profesi, partnera, bydlení. Dítě se nedá vzít zpět a nelze ho ani vyměnit za jiné, i přesto, že dnešní doba zná antikoncepci a legální ukončení těhotenství do určité doby. V neposledním bodě jde o zlomový bod. Narození dítěte není postupný přechod.³⁶

„Rodičovství se stává stále zodpovědnějším úkolem. Rodiče jsou povinni milovat své dítě a udělat maximum pro jeho rozvoj. V prostředí naší industriální společnosti je to pak zpravidla žena, která se musí pro dítě obětovat. Časem se však objeví dilema - čím více času věnuje dítěti, tím méně času má na partnera. Partnerský vztah se tak dostává na vedlejší kolej a dítě spíše, než aby partnery

³³ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha 1 : Sociologické nakladatelství, 2008. Str. 148.

³⁴ LEMAN, Kevin. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, 2008. 161 s. ISBN 978-80-7255-175-0. Str. 18.

³⁵ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Str. 15.

³⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha 1 : Sociologické nakladatelství, 2008. Str. 150 – 155.

spojovalo, je rozděluje. Párem dnešních dnů se tak stává spíše právě matka a dítě.“³⁷

5 Otcovství

Otcovství bylo a stále někdy je myšleno jako komplementární k mateřství a že otcovská a mateřská role byly donedávna chápány jako protikladné a zároveň vzájemně se doplňující, není možné uvažovat o otcovství odděleně od mateřství.³⁸

V 50. letech předpokládala Parsonova teorie přísné rozdělení mužských a ženských rolí v rodině. Pohled psychologů a pediatriů, který vycházel z předpokladů, že pokud se muž stane pečovatelem, ztotožní se s mateřskou funkcí a ztratí svou maskulinitu. Pouto mezi matkou a dítětem je dáno biologicky, z tohoto důvodu je pouto mezi otcem a dítětem odlišné. Podle lacanovské teorie, která ovlivnila ve Francii studium otcovství, otcova funkce se zakládá v jeho zosobnění zákona, autority a symboličnosti, zatímco funkce matky spočívají v její péči, citlivosti a reálnosti. Otec má být ten, který vstupuje mezi dítě a matku a rozděluje jejich společnou vazbu.³⁹

Podle autorů Meada a Blumera, kteří nazývají svoji školu *identity theory*, vycházejí z předpokladu, že: „*otcovství a mateřství není žádným způsobem přirozeně či biologicky dáno, nýbrž že se jedná o fenomén sociálně konstruovaný zkušenostmi, interakcemi a sociálním vyjednáváním. Navíc je většina chování jedince spojena s vykonáváním určité sociální role či sociálních rolí.*“⁴⁰

Otcovství je podle Williama Marsiglia různorodá a pestrá instituce. V posledních 50 - ti letech se uskutečnily mnohé změny a pro pár nových situací (např. být nevlastním otcem, bydlet sám bez dětí po partnerském rozchodu) neexistují jednoznačná a jasná pravidla. Marsiglio vychází ve svém pojetí

³⁷ DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. *Rodina a rodičovství v individualizované společnosti*. Gender Sociologie [online]. 29. 11. 2005, 6, 1, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901>>.

³⁸ DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha 1 : Sociologický ústav AV ČR, 2008. 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1. Str. 38.

³⁹ Tamtéž str. 38.

⁴⁰ Tamtéž str. 36.

otcovství ze scripting perspective. Podle tohoto myšlení lze rozlišit tři různé úrovně otcovství. Za prvé kulturní a subkulturní scénář, zde by měl otec vědět, co vše náleží k otcovské roli. Za druhé interpersonální úroveň, kde je vliv jiných osob, kteří pomáhají utvářet otcovskou empirii a jeho chování v otcovské roli. Nakonec je zde intra-psychická úroveň, obrazy, které muži sami vytvářejí a které vyjadřují způsoby, jakými chtějí hrát otcovskou roli. Marsiglio a Identity theory uvádějí, že otcovství zahrnuje jak otcovský status, tak i otcovskou identitu se kterou asociuje velké množství rolí (živitel rodiny, partner při hře, pečovatel, a tak dále).⁴¹

Další zástupkyně směru identity theory, Marilyn Ihinger – Tallman, uvádí, že: *„účast otce na péči o jeho děti a na jejich výchově závisí na jeho identifikaci se statusem a rolami spojenými s rodičovstvím. Otcovská identita je definována jako soubor významů spojených s postavením a rolí otce. Otcovské praktiky a otcovská identita se navzájem posilují – otcovská identita podmiňuje otcův podíl na péči a výchově dětí a otcovská aktivita následně posiluje budoucí úroveň otcovské identity.“*⁴²

*„Otcovství se v současnosti stává vztahovým a dobrovolným – z otcovství se stává akt vůle. Role otce v heterosexuální rodině dnes není jednoznačně definována a obměňuje se v závislosti na tom, co žena od svého partnera očekává a vyžaduje, a také v závislosti na vůli otce zaujmout určité místo nezávisle na přístupu své partnerky. Otcovství tak přestává být přísně definováno rolími očekáváními a předpisy a stává se nejasným a pluralistickým.“*⁴³

Otcovství může mít více podob, začít můžeme od nepřítomného otce, přes tradičního otce až po otce „mateřského“. Přívlastek „mateřství“ nemusí být nutně spojován jenom se ženou. Muž, který dostane příležitost, prokáže, že oplývá dovednostmi i vlastnostmi, které nazýváme mateřské.⁴⁴ *„Slovo mateřské vyjadřuje onu blízkost, vztah, kterou k rodiči (dítěti) cítíme.“*⁴⁵

⁴¹ DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha. Str.36.

⁴² Tamtéž str. 36

⁴³ MAŘÍKOVÁ, H. *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností*. Sociologický časopis. 2009, 45, 1, s. 89-113. Str. 90.

⁴⁴ *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. Str. 4.

⁴⁵ Tamtéž str. 6.

Začínají být diskutovány normy „nové“ a „staré“, „moderní“ a „tradiční“ formy otcovství. Moderní normativní rámec předpokládá citovou blízkost a přítomnost otce společně s jeho zapojením do péče o dítě, případně o domácnost. Tradiční normy otcovství silně souvisejí s pracovní sférou a s profesionálním rozměrem otcovské identity. Čas, který otec tráví výdělečnou prací, je takto nepřímým vnímán jako rodičovský čas. Moderní normy otcovství naopak určitým způsobem přibližuje otcovství k mateřství: obsahují nutnost fyzické blízkosti a péče, důvěrného citového vztahu a osobní přítomnosti. Zatímco tradiční otec byl otcem „v zastoupení“ – jeho rodičovství bylo ve značné míře zprostředkováno matkou, moderní otec by měl mít s dítětem přímý, nezprostředkovatelný a individualizovaný vztah.⁴⁶

5.1 Aktivní otcovství

V tradičním pojetí je aktivní otcovství chápáno jako otec, který je občas doma, vezme dítě na zmrzlinu, do zoo, do kina, ale jinak pečuje a stará se o dítě převážně matka. Otec vstupuje do výchovy až tehdy, pokud je s dítětem nějaký problém.⁴⁷

„Jejich otcovství ovšem získává nový rozměr, hranice se posunuje od fatherhood směrem k fathering, od prostého „být otcem“ k aktivnímu otcovství, k naplnění formy obsahem. Tito muži jsou „mateřští“, zhošťují se mateřských povinností stejně dobře jako matky.“⁴⁸

Začíná se vyskytovat pojem Noví otcové a liší se od tradičního tím, že navazuje emocionální vztah s dítětem už od narození a pečuje o něj. Tito otcové disponují vlastnostmi, které jsou přičítány jenom ženám, proto se jim někdy říká Matkové. Tento výraz není posměšný, naopak poukazuje na to, že i muži jsou schopni osvojit si vlastnosti, které jsou typické pro osoby, které pečují o dítě od narození.⁴⁹

⁴⁶ MAŘÍKOVÁ, H. Pečující otcové: Příběhy plně odlišností. *Sociologický časopis*. 2009. Str. 90

⁴⁷ ŠMÍDOVÁ, I. Aktivní otcové. In *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. Str. 8.

⁴⁸ KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné, příležitosti výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný

WWW:http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf Str. 2.

⁴⁹ *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. Str. 50.

„Matkové mohou být, rozděleni do třech skupin podle toho, nakolik se se svojí rolí pečovatele identifikují. Jsou muži, kteří považují tuto roli za součást své osobnosti, dobrovolně si své pečovatelsví zvolili a cele se mu věnují. Pokud narazíme na výpovědi matek v médiích, jde obvykle o tyto dobrovolné muže na rodičovské dovolené. Na druhé straně v rámci kategorie pečovatelských otců stojí muži, kteří se za svoje pečovatelsví mohou stydět a neidentifikují se s ním, často ani oficiálně nejsou na rodičovské dovolené. Přesto mohou být svým dětem dobrými otci. Jde zejména o některé nezaměstnané muže, v jejichž rodinách se, vrátí rodinný model tradičních kolejí, jakmile seženou práci. Mezi těmito dvěma póly oscilují otcové, kteří se se svojí pečovatelskou rolí zcela neidentifikují, přesto ji vykonávají dobře a rádi. Obvykle je k tomu dotlačily ekonomické faktory, jejich partnerka vydělává více peněz nebo si nemůže z nejrůznějších důvodů dovolit přerušování kariéry.“⁵⁰

5.2 Pečující otcové

Pečujícího otce lze definovat jako smířeného muže, který má v sobě skloubenou duální ženskou a mužskou složku, prošel změnou otcovství a je moderní. V západním společenství se od nich očekává, že spojí mužskou a ženskou roli, ne že z ní vystoupí.⁵¹

„Pečovatelští otcové své rodičovství sdílejí s partnerkou, připojí se k ní, nezůstávají v roli „pomocníka“ – do níž se pasují muži někdy sami, jindy jsou tam odsunuti ženským pokolením. Přesto se stále vedou dlouhé diskuse o možných limitech mužovy role primárního pečovatele. Ale pokud jsou otcové z vlastní vůle primárními rodiči, existuje mezi nimi a matkami jen velmi malý rozdíl ve schopnostech starat se o děti, snad kromě kojení.“⁵²

„Primární pečující osoba vytváří s dítětem pevné pouto, vazbu, která se projevuje mj. tím, že dítě ve chvílích ohrožení či strachu vyhledává bezpečí

⁵⁰ KUBÍČKOVÁ, Klára. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW:

<http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf>. Str. 2.

⁵¹ ŠMÍDOVÁ, I. Aktivní otcové. In *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. Str. 8.

⁵² Tamtéž str. 16 – 17.

a fyzický kontakt právě u této osoby. Novější psychologické studie poukazují na to, že děti jsou lhostejné k tomu, zda touto primární osobou je muž či žena, neboť děti posuzují zejména kvalitu vztahu a to, jak tato osoba dokáže uspokojovat primární potřeby dítěte. Děti nerozlišují pohlaví pečovatele, a pokud se o ně stará muž, chovají se k němu stejně jako k matkám.⁵³

„Pečovatelští otcové tedy dělají něco, co je tradičně přisuzováno pouze matkám – něhu, cit, schopnost empatie a altruismu, sebeobětavost. Jsou mateřštější. Zde nás opět zrazuje náš jazyk a uzavírá nás do těch nejtěsnějších okovů nsvobody. Jestliže řekneme o otci, že je mateřský, potvrdíme tak stereotypní názor na to, že mateřské city náleží jen ženám.“⁵⁴

6 Muži na rodičovské dovolené

Důvodem zavedení rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku bylo zrovnoprávnit postavení muže a ženy jak v rodině, tak i na trhu práce.⁵⁵ „Institut rodičovské dovolené byl poprvé zaveden ve Švédsku, a to v roce 1974 tzv. Parentel Insurance Act. Jeho zavedení znamenalo odklon od dosavadní praxe, kdy péče o dítě byla pokládána za výlučnou záležitost ženy. Do tohoto „zákona o rodičovském zabezpečení“ byl vtělen nový přístup ke sdílení rolí, a to nejen ke sdílení rodičovské role, ale i k roli živitele.“⁵⁶

„Do roku 1984 neměli muži nárok na poskytnutí žádného příspěvku ze systému sociálního nebo nemocenského zabezpečení. Od 1. ledna 1985 do 30. září 1990 měl na pobírání mateřského příspěvku nárok pouze ten muž, který pečoval alespoň o jedno dítě do dvou let jeho věku. Tento muž musel být svobodný, ovdovělý, rozvedený nebo z jiných vážných důvodů osamělý a nesměl žít se svou

⁵³ DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha. 2008. Str. 50.

⁵⁴ KUBÍČKOVÁ, Klára. *Matkové: Mateřství otcové. Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf>.

⁵⁵ HRUŠKOVÁ, M., KOZLOVÁ, L., Rodina z hlediska upořádání generových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. et.al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Str. 34.

⁵⁶ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Rodičovská dovolená a muži. Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 1-2, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_1-2_2003.pdf>. str. 6.

družkou. Druhou skupinu mužů tvořili ti, jejichž manželka nemohla ze závažných důvodů (zpravidla zdravotních) o dítě pečovat. Tento příspěvek byl mužům poskytnut, pokud splňovali zákonem stanovené podmínky.⁵⁷

„V České republice byla tato možnost pro muže zavedena v roce 1987, kdy došlo ke změnám v Zákoně o nemocenském pojištění a v dalším roce ke změnám v nemocenském zabezpečení. Teprve v roce 1990 byl mateřský příspěvek nahrazen rodičovským a došlo tak formálně ke zrovnoprávnění muže a ženy v péči o malé dítě v souvislosti s pobíráním této dávky.⁵⁸ V České republice náleží otcům právo využít rodičovskou dovolenou od roku 2001. V evropském kontextu patříme mezi země, které tuto možnost legislativně umožnily poměrně pozdě.⁵⁹ Od 1. 1. 2007 je rodičovský příspěvek stanoven ve výši částky odpovídající 40%průměrné mzdy.“⁶⁰

„Otcové, kteří zůstávají doma s dítětem, aby o ně mohli po nějakou dobu pečovat, zatímco vůbec nepracují anebo výrazně snižují svou pracovní aktivitu, nejsou v naší společnosti tak dávným fenoménem. Neexistuje pro ně ani jednotné, ani jednoznačné označení a neexistují ani jasně vymezení vzorce rolového chování, „scénáře“ pro to, jak se v situaci primární péče o malé dítě mají tito muži chovat.“⁶¹

„Rozhodnutí stát se pečujícím otcem a chlebovárcovskou matkou je výsledkem jak dlouhodobých názorů a postojů obou rodičů, tak momentální ekonomické a sociální situace rodiny. Se záměnou rolí přitom obecně souhlasí spíše ženy, muži jsou obecně více konzervativní, co se týká názorů na role v rodině.“⁶²

⁵⁷ MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 1-2, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_1-2_2003.pdf>. str. 6.

⁵⁸ HRUŠKOVÁ, M., KOZLOVÁ, L., Rodina z hlediska upořádání generových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J., MUSIL, L. et.al *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Str. 34.

⁵⁹ DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 2, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_2_2006.pdf>.str. 32.

⁶⁰ Hrušková, M., Kozlová, L., Rodina z hlediska upořádání generových vztahů a rolí in ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Str. 34.

⁶¹ MAŘÍKOVÁ, Hana. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*. 2009. Str. 92.

⁶² KUBÍČKOVÁ, Klára. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf>. Str. 3.

V poslední době se často hovoří o mužích na rodičovské dovolené, hlavně o těch, kteří se aktivně zapojují. Z pohledu médií muži na rodičovské dovolené přicházejí do módy. V České republice je tatínků, kteří jsou aktivně s dítětem doma, málo. Tvoří je pouhé 1% ze všech rodičů.⁶³ To, že jsou tatínkové na rodičovské dovolené, ještě není vnímáno jako zcela běžná věc. Tento jev se soustřeďuje spíše ve velkých městech a ve vzdělanější vrstvě.⁶⁴ „Proto je pro umožnění sladování rodinných a pracovních povinností důležitá nejen rodičovská dovolená sama o sobě, ale právě možnost jejího využití oběma rodiči.“⁶⁵

O tom, že jsou rodiny s otci pečujícími celodenně o malé děti stále výjimkou, svědčí jak jejich samotný nízký počet, tak postoje rodičů malých dětí k možnosti využití rodičovské dovolené otcem. Ty zůstávají většinou odmítavé. Zhruba 63 % rodičů dětí mladších deseti let se domnívá, že situace, kdy muž pečuje doma o děti a žena chodí do práce, není v pořádku.⁶⁶ Muži (66%) dokonce o něco častěji než ženy (61%) považovali využívání rodičovské dovolené otci za situaci, která není v pořádku. K tomu je pravděpodobně vedla vyšší míra identifikace s tradiční rolí živitele rodiny.⁶⁷

Jeden z důvodů, proč otcové nezůstávají doma s dítětem, je finanční situace rodiny, ve většině případů mají muži vyšší plat než ženy. Tím, že by chodila do práce jenom žena, se výrazně snižuje příjem rodiny. Další z důvodů je ten, že naše společnost je dosti kontroverzní.⁶⁸

⁶³ MARKSOVÁ - TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce - jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál, 2009. 160 s. ISBN 978-80-7367-615-5. Str. 103.

⁶⁴ KUBÍČKOVÁ, Klára. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf>.

⁶⁵ Hrušková, M., Kozlová, L., *Rodina z hlediska upořádání generových vztahů a rolí* in ŠRAJER, J., MUSIL, L. et. al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Str. 34.

⁶⁶ Jedna se o data získána z výzkumu Harmonizace rodiny a zaměstnání 2005 (HRZ05). Kvótní výběr, respondenty byli rodiče dětí mladších deseti let, další výběr byl podle pohlaví, formy soužití, počtu dětí, bydliště. Výzkumný soubor tvořili 1219 respondentů z cele ČR, z nichž bylo 72 % žen a 28 % mužů.

⁶⁷ NEŠPOROVÁ, Olga. Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 1, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_1_2006.pdf>. str. 33.

⁶⁸ MARKSOVÁ - TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce - jak je sladit a nezbláznit se*. Praha. 2009. Str. 104 – 105.

Na druhou stranu pro tatínky to má své výhody. Vztah mezi otcem a dítětem je mnohem lepší a plnohodnotnější. Muž když vidí, jak vypadá práce v domácnosti a péče o děti, více si pak váží rodiny.⁶⁹

Psychologické studie ukazují, že navzdory přesvědčení se muži a ženy ve schopnostech pečovat o malé děti nijak neliší. Pokud muži tuto příležitost dostanou, velmi rychle si osvojí chování a kompetence, které jsme si zvykli v naší kultuře přisuzovat pouze matkám. V těchto rodinách jsou to tedy muži, kdo se v noci budí s každým zakašláním miminka, kdo obratněji dítě uspává, přebaluje, krmí, umývá či utěšuje. Případně vykonávají tyto úkony se stejnou dovedností jako jejich ženy.⁷⁰

6.1 Pojem rodičovská dovolená z pohledu legislativy

Pojem rodičovská dovolená je upraven §196 zákona č. 262/2006 Sb., Zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů. Rodičovská dovolená podle zákoníku práce (§196) náleží rodiči po ukončení mateřské dovolené a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.⁷¹

„K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let. Rodičovská dovolená nemusí být čerpána vcelku. Tzn., že pokud zaměstnanec/zaměstnankyně nastoupí např. v jednom roce dítěte zpět do práce, může až do jeho tří let věku kdykoli požádat znovu o poskytnutí rodičovské dovolené. Zaměstnankyně i zaměstnanec, kteří se vrací po rodičovské dovolené zpět do práce, musí být zařazeni podle pracovní smlouvy. Rodičovská dovolená

⁶⁹ MARKSOVÁ - TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce - jak je sladit a nezbláznit se*. Praha. 2009. Str. 104 – 105.

⁷⁰ Tamtéž str. 105.

⁷¹ *Business.center.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-03-29]. Zákoník práce. Dostupné z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/cast8h1.aspx>>.

*zaměstnanec-otce v rozsahu rodičovské dovolené matky se pro účely dovolené na zotavenou posuzuje jako doba zameškaná.*⁷²

V České republice je nejdelší rodičovská dovolená ze všech států Evropské unie.⁷³ (viz příloha I)

6.2 Rodičovský příspěvek

V České republice počet mužů pobírajících příspěvek v rodičovství sice nepatrně stoupá, ale stále činí pouze 1.3%.⁷⁴

Počet mužů – příjemců rodičovského příspěvku ČR⁷⁵

Rok přiznání dávky	Měs.průměr.muži (v tis.)	Měs.průměr ženy (v tis)	Měs.průměr celkem (v tis)	z toho podíl - muži(v %)
2001	2.1	263.6	265,7	0,81
2002	2.3	254,7	257,0	0,90
2003	2.4	259,1	261,5	0,93
2004	3,4	276,3	279,6	1,20
2005	4,1	289,4	293,6	1,40
2006	4,2	304,0	308,2	1,37
2007	4,9	337,7	342,6	1,42
2008	6,3	353,6	359,9	1,75
2009	5,9	354,1	360,0	1,64

⁷² MPSV [online]. 2010 [cit. 2010-03-27]. Rodina. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4#hlavicka>>.

⁷³ Finance.cz [online]. 7. 9. 2009 [cit. 2010-03-27]. EU – kde je rodičovská dovolená nejdelší a nejvyšší?. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/232979-eu-kde-je-rodicovska-dovolena-nejdelsi-a-nejvyssi/>>.

⁷⁴ Rovné příležitosti [online]. 13. 11. 2007 [cit. 2010-03-28]. Aktivní otcovství. Dostupné z WWW: <<http://www.rovneprilezitosti.cz/info.php?article=344>>.

⁷⁵ Informace z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR od vedoucího oddělení statistické metodiky a rozborů Ing. Krále, A., rozhovor: [2010 – 3-17].

„Rodičovský příspěvek se poskytuje matce či otci dítěte po skončení výplaty „Peněžité pomoci v mateřství“ (dále jen PPM) nebo ode dne narození dítěte rodiči, kterému nevznikl nárok na PPM a to vždy pouze na nejmladší dítě v rodině. Není možné současné pobírání PPM a Rodičovského příspěvku v jednom kalendářním měsíci. Zákon tuto situaci řeší tak, že na Rodičovský příspěvek vzniká rodiči v tomto měsíci nárok pouze tehdy, je-li vyšší než PPM (počítá se jeho poměrná část). Toto platí i pro oba rodiče - tzn. vznikne-li matce nárok na PPM, otec ztratí nárok na Rodičovský příspěvek (není-li vyšší). Ani v rámci jedné rodiny nelze pobírat současně PPM a rodičovský příspěvek.“⁷⁶

Rodičovský příspěvek je dávkou státní sociální podpory. Je upraven v §30-32 zákona č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Rodičovský příspěvek lze pobírat za určitých podmínek (viz příloha 2.) do 2, 3, a 4 let věku dítěte. Existuje specifická úprava rodičovského příspěvku, a to v případech, že se jedná o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, a to do 7 a 15 let věku dítěte. Rodič pobírající rodičovský příspěvek může neomezeně pracovat. Rodičovský příspěvek je vyplácen podle trvalého pobytu rodiče příslušným úřadem práce, oddělením státní sociální podpory.⁷⁷

Volba délky pobírání rodičovského příspěvku, záleží na rodiči. Volba je ovlivněna výší peněžité pomoci v mateřství, neboť před nástupem na rodičovský příspěvek musí pro volbu dvou let činit nejméně 380, - Kč na den. Rodičovský příspěvek do 2 let dítěte volí spíše rodiče, kteří vykonávají vysoce odbornou profesi. Tříleté čerpání využívají rodiče, kteří mají většinou uzavřený pracovní poměr na dobu neurčitou a mají se tak kam po ukončení tříleté rodičovské dovolené vrátit. Do čtyř let věku dítěte zůstávají na rodičovském příspěvku většinou rodiče bez trvalého pracovního poměru, kterým nevznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, nebo na nemocenské dávky v souvislosti s porodem

⁷⁶ TAUTOVÁ, V. *Babyonline.cz* [online]. 2009 [cit. 2010-03-27]. Rodičovská dovolená – Rodičovský příspěvek. Dostupné z WWW: <<http://www.babyonline.cz/tehotenstvi/rodicovska-dovolena.html>>.

⁷⁷ Informace ze Státní sociální podpory Rakovník od vedoucí pracoviště Bc.Beštové, E., rozhovor : [2010-03-4].

dítěte. Často se jedná o rodiče ze sociálně slabých rodin, mladé a nevyzrálé rodiče a rodiče bez vzdělání⁷⁸

⁷⁸ Informace ze Státní sociální podpory Rakovník od vedoucí pracoviště Bc.Beštové, E., rozhovor : [2010-03-4].

Praktická část

Toto téma mě zaujalo již před několika lety, kdy jsem měla možnost shlédnout osmidílný cyklus zabývající se danou problematikou, jenž byl vytvořen Českou televizí. Uvědomila jsem si, jak je tento problém aktuální, dokonce jsem se ve svém okolí setkala s páry, které byly nuceny tuto situaci řešit. V dnešní době se mnoho žen snaží o dosažení nejlepších výsledků ve své práci a díky jejich „honu za kariérou“ se často stává, že nakonec vydělávají více než jejich partneři. Avšak nejen z finančních důvodů se lidé rozhodnou k možnosti muže na mateřské dovolené. Setkala jsem se i s takovým názorem, že muž chtěl sám ze své vůle zůstat s dítětem „doma“ a byl rád za tuto zkušenost. Přiznám se, že toto zjištění bylo pro mě překvapující, a tak jsem se o téma začala více zajímat. Nejen prostřednictvím studia na vysoké škole, ale i díky samostudiu různých knih jsem se o tématu mnohé dozvíдалa, tím více mě ještě toto téma upoutávalo.

„V České republice náleží otcům právo využít rodičovskou dovolenou od roku 2001. V evropském kontextu patříme mezi země, které tuto možnost legislativně umožnily poměrně pozdě. Daleko dříve byla tato možnost uzákoněna a využívána ve skandinávských zemích, kde otcové pečovali o své malé děti formou rodičovské dovolené již od 70. let 20. století. Podíl otců i jejich čas strávený na rodičovské dovolené však byl, a stále je, mnohem nižší v porovnání s ženami.“⁷⁹

Chtěla jsem zjistit, zda si vůbec muži uvědomují, že od roku 2001 mají ze zákona právo jít na rodičovskou dovolenou. Zajímalo mě, zda projevují nějaký zájem a ochotu starat se celodenně a dlouhodobě o dítě. Zda jsou schopni umožnit partnerce pokračovat dál v její profesi.

⁷⁹ NEŠPOROVÁ, Olga. Životní styl rodin s otcí na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 1, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_1_2006.pdf>.

7 Metodika

Pro výběr výzkumného souboru jsem si dala následující kritéria. Dotazování jsou muži ve věku od 25-ti až 40-ti let a mají maximálně dvouleté dítě. Ke svému srovnávání jsem využila osobního setkání s pěti muži, kteří jsou na rodičovské dovolené. Tito muži byli ochotni se mnou spolupracovat a odpovědět mi na pár otázek. Dále jsem se tázala pěti mužů, kteří se zřekli práva celodenně pečovat o děti. Tito muži mají trvalé bydliště v okrese Rakovník. Díky technice snowball sampling jsem poznala tyto respondenty. Jedná se o „výběr v neznámém prostředí. Výběr se odvíjí od jedinců, u kterých byla indetifikována žádoucí vlastnost, znak a tito odkazují na další jedince stejných vlastností, se stejnými znaky, které znají.“⁸⁰ Pomocí této techniky jsem zjistila, že na Rakovnicku je pouze pět mužů na rodičovské dovolené. Po tomto zjištění jsem zvolila stejný počet respondentů, jež nejsou na rodičovské dovolené.

7.1 Popis polostrukturovaného rozhovoru

Pro svou práci jsem použila kvalitativní přístup, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. „*Tento rozhovor se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí. Mnohdy může tazatel formulace pokládaných otázek částečně modifikovat, nezbytné ale je, aby byly probrány všechny.*“⁸¹

Všem jsem kladla sedm otázek (viz příloha 3.), jež se zabývají důvody, které pár vedly k netypickému rozhodnutí, tedy zůstání muže na rodičovské dovolené. Zajímala jsem se i o názor mužů z párů, ve kterých celodenně pečuje o dítě žena, zda mají nějaké určité důvody k této volbě. Na předem připravené otázky mi tedy odpovídali pouze muži, s kterým jsem se osobně setkala v kavárně, na jejich pracovišti, nebo jsem zašla přímo k nim domů. Často mi odpovídali ihned, bez

⁸⁰ SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4. Str. 70.

⁸¹ REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 192 s. ISBN 987-80-247-3006-6. Str. 110.

rozmyslu, ale někdy jsem je svou otázkou překvapila a na odpověď jsem musela chvíli čekat. Jeden dokonce přiznal, že byl natolik zaskočen mou otázkou, že si jeho odpověď nakonec protiřečila („*Nepřemýšlel jsem, že bych šel na rodičovskou dovolenou, ale klidně bych hned šel*“). U většiny z nich jsem si všimla nervozity, ale přesto byli všichni otevření a upřímní.

7.2 Cíl

Cíl mého srovnávání vycházel z celkového pojetí práce, tzn. porovnat pohled muže, který se účastní rodičovské dovolené, s pohledem muže, kde na rodičovské dovolené je žena. Vybrala jsem si 3 základní otázky, ze kterých jsem se dozvěděla následující poznatky. Otázky byly formulovány vždy tak, aby na ně mohly odpovídat obě skupiny dotazovaných.

První skupinu tvoří muži, kteří se aktivně účastní rodičovské dovolené, Tuto skupinu jsem pracovníčně nazvala pro lepší orientaci „Matkové“. Tento pojem se uvádí i v odborné literatuře, v teoretické části se jím zabývám v kapitole číslo 5. Druhou skupinu tvoří muži, kteří nejsou na rodičovské dovolené, tu jsem nazvala „Taťkové“. Tento název jsem si určila sama pro lepší orientaci.

Popis vzorku respondentů

Sloupec1	věk	vzdělání
matkové 1	33	maturita
matkové2	36	vysokoškolský titul
matkové 3	36	vysokoškolský titul
matkové 4	30	vysokoškolský titul
matkové 5	33	maturita
taťkové 1	26	vysokoškolský titul
taťkové 2	33	maturita
taťkové 3	36	výuční list
taťkové 4	30	maturita
taťkové 5	36	vysokoškolský titul

Respondentů jsem se ptala na dosažené vzdělání z důvodu, který uvádí Maříková, že ve vzdělanější vrstvě je mnohem častější odchod muže na rodičovskou dovolenou. Tento jev zmiňuji v kapitole číslo 6.

7.3 Interpretace výsledků

Základní otázka, ze které vycházím, zní takto: „*Pomysleli jste někdy jít/nejít na rodičovskou dovolenou?*“ Cílem je zjistit, zda muže vůbec napadlo, že by zůstali doma s dítětem. „Matkové“ vypovídají, že tuto myšlenku probírali s partnerkou, ale vždy se jednalo o jejich nápad, vycházející z jejich vlastní vůle. Podle slov jednoho otce: „...*u prvních dvou děti jsem si ani nestihnul všimnout, jak rychle vyrostli. Proto jsem se rozhodl, že zůstanu s třetím dítětem doma.*“ Zde se všichni shodují, že je to nezaměnitelná zkušenost a jsou za ni rádi.

„Taťkové“ se liší svými názory od první skupiny. Všichni se shodují na tom, že je to možná někdy napadlo, ale hodně rychle to zavrhli. Jeden z dotazovaných vypovídá, že: „*Doma by měla zůstat žena, přeci jenom je pro to vhodněji vybavena. Nesu si názor ze své rodiny, kde byla doma matka.*“ Avšak v odpovědích si „taťkové“ docela protiřečí, na jednu stranu připouští, že není „normální“, když doma s dítětem zůstane muž, na stranu druhou je naopak spíše obdivují. Nedá se říci, že by takové muže odsuzovali. Přiznávají, že kdyby nebylo zbytí, sami by na rodičovskou dovolenou šli. Například v situaci, kdyby byla partnerka dlouhodobě nemocná.

Touto otázku odkazuji na teoretickou část, přesněji na kapitolu 6., kde popisují rodičovskou dovolenou. Důvody proč jí/nejít.

Další otázkou zjišťuji, jaký vliv má finanční stránka rodiny na rozhodnutí partnerů, kdo zůstane s dítětem doma. Tou je: „*Nakolik je pro Vás rozhodující finanční stránka rodiny?*“

První skupina se shodla, že základním důvodem odchodu na rodičovskou dovolenou muže je finanční stránka. Ve všech případech se ukazuje, že partnerka má lukrativnější zaměstnání, tedy rodina si udrží určitý standart, na který byla

doposud zvyklá. Jeden otec vypověděl: „*Vyřešila se má nejistota s prací, bylo to nejlepší rozhodnutí pro zachování našeho standartu.*“

Druhá skupina také klade stejný důraz na finance. Z odpovědí respondentů vyplývá, že vydělávají více než partnerka a nechtějí přijít už o vybudované pozice. Sami uvádějí, že kdyby partnerka měla vyšší plat než oni, přemýšleli by nad tím, kdo půjde na rodičovskou dovolenou.

Nakonec se všichni respondenti shodují na tom, že finanční stránka rodiny je jedním z nejdůležitějších důvodů při volbě k odchodu na rodičovskou dovolenou muže nebo ženy.

Tuto otázku jsem si zvolila, protože ve své teoretické části uvádím v 6. kapitole důvody zůstání/nezůstání muže na rodičovskou dovolenou. Jak uvádí Kubíčková, rozhodnutí kdo zůstane doma je výsledkem jak dlouhodobých postojů a názorů partnerů, tak i momentální ekonomická situace rodiny.

Třetí otázku volím takto: „*Přemýšlel jste někdy nad tím, že muži na rodičovské dovolené si chtějí tímto krokem vytvořit pevnější pouto mezi nimi a dítětem?*“

„Matkové“ sami uvádějí, že vztah s dítětem je pro ně důležitý a chtějí, aby byl hlubší. Jsou rádi, že zákon jim umožňuje využít této možnosti starat se celodenně o své dítě. „*Jsem velice rád, že jsem se pro tuto volbu rozhodl a nikdy jsem nelitoval, jelikož vidím, že mezi mnou a dcerou je velké citové pouto, větší než mezi matkou a dcerou.*“ „Matkové“ se zde zmiňují o tom, že péče o dítě je pro ně něco nového a jsou za tuto zkušenost rádi. Sami připouštějí, že se museli spoustu věcí naučit. Jeden otec uvádí: „*...myslím si, že to co musí taťka vydržet, mají matky vrozené a dělají to lehce. Pečovat o dítě, když zrovna marodí, je něco jiného než si s ním hodinku po práci pohrát.*“

Dva „taťkové“ uvádějí, že čas od času jim přijde líto, jaké mají jejich děti s partnerkami silný otevřený vztah, ale poté dodávají, že jim v podstatě role „hodného táty“ vyhovuje. Ten nemusí kárat, o ničem rozhodovat a je oblíbený. Zbývá tři muži nevidí rozdíl mezi jejich vztahem s dětmi a vztahem partnerky s dětmi. Mají pocit, že rodičovské role jsou vyrovnané, proto také necítí rozdíly v sympatiích u dětí.

Tato otázka zjišťuje subjektivní pocit muže a vnímání jeho vztahu s dítětem. Odkazuje mimo jiné na kapitulu číslo 5, ve které se zabývám otcovstvím.

Ze srovnávání rozhovorů vyplývá, že hlavním důvodem odchodu muže na rodičovskou dovolenou je finanční zajištění rodiny a s ním spojený vyšší plat partnerky.

Muži vnímají rodičovskou dovolenou muže kladně, ale i záporně. „Matkové“ připouštějí starosti, které zahrnuje celodenní péče o dítě. Všichni se shodují na tom, že nebylo lehké získat zkušenosti s ní spojené a často přiznali i dřívější velké obavy, zda to zvládnou. Druhá skupina se vyjadřuje o mužích na rodičovské dovolené jako o něčem „nenormálním“. Avšak jak jsem již uvedla, v krajních situacích by byli schopní zůstat s dítětem doma.

Závěr

Cílem mé práce bylo získat pohled muže na rodičovskou dovolenou. Pokusila jsem se získat autentickou zkušenost mužů, kteří rodičovskou dovolenou sami podstoupili i těch, kteří s ní zkušenost doposud neměli. Jejich názory na danou problematiku jsem v praktické části získávala pomocí rozhovorů. Vyplývají z nich postoje mužů k rodičovské dovolené s ohledem k obecně tradičnímu pojetí úlohy otcovství zděděného z dob dřívějších. Evoluce rodinných vztahů a související změny v chápání rolí v rodině modifikují i přístup k výchově dítěte. Úloha otce na rodičovské dovolené, její recepce a možnosti realizace se v posledních letech výrazně změnila. To, co bylo dříve nemyslitelné v nepatřičnosti jevu narušující tradiční pojetí rodiny, se v současnosti chápe jako možná alternativa ve výchově dětí. Muži, kteří byli při praktickém výzkumu prostřednictvím rozhovoru osloveni, se sami uvědoměle rozhodli absolvovat rodičovskou dovolenou, nebo přinejmenším přiznali postoj akceptující rodičovskou dovolenou otců jako možnou alternativu. Jiní naprosto vyloučili možnost zůstat po dobu rodičovské dovolené s dítětem doma ve vši nutné péči o ně. Ne z neochoty, ale z netradičnosti a zvláštnosti této role, která podle nich nepřísluší v žádném případě mužům.

Překvapivým aspektem výzkumu bylo zjištění, nakolik otevřeně dokázali respondenti odpovídat na otázky spojené s touto problematikou a s motivacemi vedoucí k jejich možnostem angažovanosti jako otců. Výrazný podíl při rozhodování, zda má otec zůstat na rodičovské dovolené, má podle respondentů ekonomická situace týkající se fungování rodiny. Obecnější změny tradičního vnímání rodiny ve společnosti vedou k větší toleranci otců, kteří se ujmou role doposud přiznávané pouze matkám, respektive ženám. Nárůst výskytu příznaků tohoto trendu sebou nese pouze proměnu dosavadního modelu tradiční rodiny a její úlohy ve společnosti, ale i zrovnoprávnění přístupu obou pohlaví k činnostem a rolím, které byly doposud připisovány jen jednomu z nich. V minulosti byly stanoveny životní úlohy náležející striktně mužům nebo ženám.

Díky zpracování výše uvedeného tématu jsem získala mnohem větší náhled na fenomén otců na rodičovské dovolené. A to nejen prostřednictvím knižních

pramenů a díky získaných teoretických poznatků, ale také osobním setkáním a přímým popovídáním s respondenty.

Literatura

1. *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. 60 s. ISBN 978-80-903228-9-1.
2. DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.
3. DRAGANOVÁ, H, et al. *Sociálna starostlivosť*. Martin: Osveta, 2006. 195 s. ISBN 978-80-8063-240-3.
4. DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha 1 : Sociologický ústav AV ČR, 2008. 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1.
5. EHRENREICH , B. *The Hearts of Men*. Doubleday : [s. n.], 1983. 206 s. ISBN 0-385-17615-5.
6. HRUŠKOVÁ, M.; KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In ŠRAJER, J.; MUSIL, L, et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 1. Olomučany: ALBERT, 2008. s. 152. ISBN 978-80-7326-145-0.
7. KARSTEN, H. *Ženy - muži: genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X.
8. LEMAN, Kevin. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, 2008. 161 s. ISBN 978-80-7255-175-0.
9. MARKSOVÁ - TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce - jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál, 2009. 160 s. ISBN 978-80-7367-615-5.
10. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

11. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
12. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha 1 : Sociologické nakladatelství, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
13. OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Milena Poláčková. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178.
14. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 192 s. ISBN 987-80-247-3006-6.
15. RHEINWALDOVÁ, Eva. *Rodičovství není pro každého*. Most: Motto, 1993. 175 s. ISBN 80-901338-4-3.
16. SALOMÉ, J. *Mluv se mnou... mám ti co říct*. Praha: Portál, 1997. 160 s. ISBN 80-7178-128-2.
17. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
18. VALDROVÁ, Jana. *GENDER a společnost*. Univerzita J. E. Purkyně: Ústí nad Labem, 2006. 236 s. ISBN 80-7044-808-3.

Osobní konzultace

19. Informace z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR od vedoucího oddělení statistické metodiky a rozborů Ing. Krále, A., rozhovor : [2010 – 3-17].
20. Informace ze Státní sociální podpory Rakovník od vedoucí pracoviště Bc. Beštové, E., rozhovor : [2010-03-4].

21. MAŘÍKOVÁ, H. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*. 2009, 45, 1, s. 89-113.

Internetové zdroje

22. *Business.center.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-03-29]. Zákoník práce. Dostupné z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/cast8h1.aspx>>.
23. DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. Rodina a rodičovství v individualizované společnosti. *Gender Sociologie* [online]. 29. 11. 2005, 6, 1, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901>>.
24. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 2, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_2_2006.pdf>.
25. FEJTAROVÁ, K. Vývoj sňatečnosti v ČR v letech 1950 – 2005 a jeho srovnání se Slovenskem a Maďarskem. [online]. Brno, 2007. 46 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Dostupné z WWW: <is.muni.cz/th/144079/fss_b/BAKALARKA_finalni.doc>.
26. HASILOVÁ, L. *Partnerské soužití po odchodu dětí ze společné domácnosti* [online]. České Budějovice, 2009. 99 s. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí diplomové práce Lucie Kozlová. Dostupné z WWW: <http://stag-web.jcu.cz/apps/stag/diplom/index.php?download_this_unauthorized=13494>.

27. KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné příležitosti, i výzkum* [online]. 2003, 4, 3-4, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_3-4_2003.pdf>.
28. MAŘÍKOVÁ, H. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2003, 4, 1-2, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik04_1-2_2003.pdf>.
29. MPSV [online]. 2010 [cit. 2010-03-27]. Rodina. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4#hlavicka>>.
30. NEŠPOROVÁ, O. Životní styl rodi s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, 7, 1, [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik07_1_2006.pdf>.
31. *Rovné příležitosti* [online]. 13. 11. 2007 [cit. 2010-03-28]. Aktivní otcovství. Dostupné z WWW: <<http://www.rovneprilezitosti.cz/info.php?article=344>>.
32. *Zákony ČR* [online]. 23. 3. 2010 [cit. 2010-03-28]. Zákon č. 117/1995 Sb. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-Sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>>.

Seznam příloh

- I. Tabulka: Rodičovská dovolená v zemích EU.
- II. Podmínky nároku na rodičovský příspěvek dle § 30 zákona č. 117/1995sb., ve znění pozdějších předpisů.
- III. Seznam otázek, které jsem pokládala respondentům.

Příloha I

Tabulka: Rodičovská dovolená v zemích EU

Země	Max. délka rodičovské dovolené
Belgie	3 měsíce
Bulharsko	6 měsíců
Česko	4 roky
Dánsko	52 týdnů
Estonsko	3 roky
Finsko	158 pracovních dní
Francie	3 roky
Irsko	3 měsíce
Itálie	10 měsíců
Kypr	13 týdnů
Litva	3 roky
Lotyšsko	1 rok
Lucembursko	6 měsíců
Maďarsko	3 roky
Malta	3 měsíce
Německo	12 měsíců
Nizozemí	3 měsíce
Polsko	3 roky
Rakousko	24 měsíců
Rumunsko	2 roky
Řecko	3,5 měsíce
Slovensko	3 roky
Slovinsko	1 rok
Španělsko	3 roky
Švédsko	480 dní
Velká Británie	13 týdnů

Zdroj: MISSOC ANALYSIS 2008

Příloha II

Podmínky nároku na rodičovský příspěvek dle § 30 zákona č. 117/1995sb., ve znění pozdějších předpisů.

„§30 (1) Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok, není-li dále stanoveno jinak, na rodičovský příspěvek

- a) do 2 let věku tohoto dítěte ve zvýšené výměře, jestliže
 1. rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo peněžitou pomoc ve výši nejméně 380,- Kč za kalendářní den z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek,
 2. rodič nejpozději do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 22 týdnů života nebo 31 týdnů života, narodily-li se zároveň 2 nebo více dětí, zvolil pobírání rodičovského příspěvku (dále jen "volba nároku") ve zvýšené výměře,
- b) do 21 měsíců věku tohoto dítěte v základní výměře, jestliže rodič nesplnil podmínky pro nárok na rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře podle písmene a),
- c) od kalendářního měsíce, následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo 21 měsíců, do 3 let věku tohoto dítěte v základní výměře, pokud neprovedl volbu nároku podle písmene a), jestliže
 1. rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem z důvodu porodu nebo převzetí dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek, a
 2. rodič nejpozději do konce kalendářního měsíce, v němž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 21 měsíců věku, provedl volbu nároku na rodičovský příspěvek v základní výměře,
- d) od kalendářního měsíce, následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo 21 měsíců, do 4 let věku tohoto dítěte ve snížené výměře, nesplnil-li rodič podmínky uvedené v písmenu a) nebo c),

e) jde-li o péči o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, a to

1. v základní výměře ode dne zjištění, že jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, do 7 let věku tohoto dítěte,
2. v základní výměře ode dne zániku nároku na rodičovský příspěvek poskytnutý ve zvýšené výměře, nejdříve však ode dne zjištění, že jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, do 7 let věku tohoto dítěte,
3. v nižší výměře, jestliže tomuto dítěti nenáleží příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách, nejdříve však ode dne zjištění, že jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, a to od 7 do 10 let věku tohoto dítěte, jde-li o nárok na rodičovský příspěvek od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2009, a od 7 do 15 let věku tohoto dítěte, jde-li o nárok na rodičovský příspěvek po 31. prosinci 2009;

Dnem zjištění se pro účely nároku na rodičovský příspěvek rozumí nejdříve den podání žádosti o posouzení, zda jde o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené.

§30 (2) Volbu nároku podle odstavce 1 písm. a) nebo c) je oprávněn provést jen rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek a v době volby nároku má na rodičovský příspěvek nárok. Volbu nároku nelze měnit, a to ani rodičem, který převzal dítě do péče poté, kdy už byla volba nároku provedena. Volba nároku se provádí na základě písemné žádosti oprávněné osoby, která se podává úřadu práce, který o rodičovském příspěvku a volbě nároku rozhoduje.

§30 (3) Vznikne-li nárok na rodičovský příspěvek rodiči pečujícímu o dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek v době do uplynutí termínu, který je určen pro volbu nároku podle odstavce 1 písm. a) bodu 2, náleží až do provedení volby rodičovský příspěvek v základní výměře.

§30 (4) Nárok na rodičovský příspěvek náleží

- a) v základní výměře, jestliže je v rodině dítě uvedené v odstavci 1 písm. e) bodech 1 a 2, které není nejmladším dítětem, pokud by jinak náležel rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině ve snížené výměře podle odstavce 1 písm. d) nebo by rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině nenáležel,
- b) v nižší výměře, jestliže je v rodině dítě uvedené v odstavci 1 písm. e) bodu 3 a rodičovský příspěvek na jiné dítě v rodině nenáleží.

Podmínka osobní celodenní a řádné péče musí být splněna u dítěte uvedeného v odstavci 1 písm. e).

§30 (5) Je-li rodičem muž, považuje se pro účely rodičovského příspěvku podle odstavce 1 písm. a) bodu 1 a odstavce 1 písm. c) bodu 1 podmínka nároku na peněžitou pomoc za splněnou, jestliže na ni nevznikl nárok jen proto, že rodič nesplnil podmínky uvedené v §12a odst. 1 a 2 zákona č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Na požádání rodiče je povinen ten, kdo provádí jeho nemocenské pojištění (péči), nejpozději do 8 dnů rodiči sdělit, zda mu vznikl ve smyslu věty první ke dni narození dítěte nárok na peněžitou pomoc, a jestliže rodič v žádosti uvede, že žádá o nárok na rodičovský příspěvek podle odstavce 1 písm. a), též denní výši peněžité pomoci stanovenou ke dni narození dítěte.

§30a (1) Stane-li se nejmladším dítětem v rodině dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek, u něhož nebyla provedena volba nároku podle §30 odst. 1 písm. a) nebo c) a jde o dítě

- a) starší 22 týdnů života nebo 31 týdnů života, jde-li o dítě, které se narodilo zároveň s dalším dítětem, avšak je mladší 21 měsíců, náleží rodičovský příspěvek v základní výměře, a to až do dosažení 21 měsíců věku dítěte, nebo
- b) starší 21 měsíců věku, náleží rodičovský příspěvek podle § 30 odst. 1 písm. d).

§30a (2) Volbu nároku na rodičovský příspěvek stanovený podle nejmladšího dítěte v rodině podle §30 odst. 1 nelze měnit, a to ani v případě, že

nárok na rodičovský příspěvek náleží v téže rodině druhému z rodičů nebo se toto dítě, zakládající nárok na rodičovský příspěvek, stalo nejmladším dítětem v jiné rodině. Po změně oprávněné osoby, která má nárok na rodičovský příspěvek v rodině, nebo po změně rodiny, v níž dítě žije, může nově oprávněná osoba provést volbu nároku na rodičovský příspěvek podle §30 odst. 1 písm. a) nebo c), jen je-li to s ohledem na věk dítěte možné a taková volba nároku nebyla ještě provedena. Pro takovou volbu nároku platí obdobně §30 odst. 1 a 2.

§30a (3) Stane-li se opětovně nejmladším dítětem v rodině dítě, které už zakládalo nárok na rodičovský příspěvek, a to v téže rodině nebo v jiné rodině, platí pro nárok na rodičovský příspěvek podmínky, které byly stanoveny v době, kdy dítě bylo nejmladším dítětem, pokud věk dítěte neumožňuje provést volbu nároku podle §30 odst. 1 písm. a) nebo c) a taková volba nároku ještě nebyla provedena. Pro takovou volbu nároku platí obdobně §30 odst. 1 a 2.

§30a (4) Nárok na rodičovský příspěvek přiznaný z důvodu péče o nejmladší dítě v rodině zaniká posledním dnem kalendářního měsíce předcházejícího kalendářnímu měsíci, ve kterém se stalo nejmladším dítětem v rodině jiné dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, nejde-li o nárok na rodičovský příspěvek podle §30 odst. 4.

§30a (5) Při péči o totéž dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek nebo splňují-li podle § 30b odst. 1 podmínku péče o dítě pro nárok na rodičovský příspěvek v jednom kalendářním měsíci oba rodiče tak, že každý ji splňuje po část měsíce, náleží rodičovský příspěvek jen jednou, a to rodiči určenému na základě dohody rodičů. Nedohodnou-li se rodiče, určí úřad práce, který o rodičovském příspěvku rozhoduje, kterému z rodičů se rodičovský příspěvek přizná.

§30b (1) Podmínka osobní celodenní a řádné péče pro nárok na rodičovský příspěvek po celý kalendářní měsíc podle §30 odst. 1 se považuje za splněnou i v kalendářním měsíci, v němž

- a) se dítě narodilo,
- b) rodič měl po část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytnuté v souvislosti s porodem,

- c) osoba dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu (§ 7 odst. 11 a 12),
- d) dítě dosáhlo věku 2, 3, 4, 7, 10 nebo 15 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek podle §30 odst. 1,
- e) dítě nebo rodič zemřeli,
- f) rodič převzal do péče vlastní dítě, které bylo do doby převzetí svěřeno do péče jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo převzal do péče dítě, které bylo do dne převzetí umístěno na základě rozhodnutí příslušného orgánu v ústavu (zařízení), v němž bylo dítěti poskytováno plné přímé zaopatření anebo převzal dítě z péče zdravotnického zařízení, které trvalo déle než 3 kalendářní měsíce,
- g) bylo zjištěno, že jde o dítě uvedené v §30 odst. 1 písm. e) bodu 1 nebo o zánik nároku na rodičovský příspěvek podle §30 odst. 1 písm. e) bodu 2 nebo 3, anebo jde o vznik nároku na rodičovský příspěvek podle § 30 odst. 1 písm. e) bodu 3.

§30b (2) Rodičovský příspěvek náleží, jestliže

- a) dítě, které nedosáhlo 3 let věku, navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti nejvýše 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci, není-li dále stanoveno jinak; návštěvou dítěte v jeslích, mateřské škole nebo v obdobném zařízení pro děti v kalendářním dnu se rozumí každý den, kdy dítě v jeslích nebo jiném uvedeném zařízení pro děti pobývá, bez ohledu na délku tohoto pobytu,
- b) dítě, které dosáhlo 3 let věku, navštěvuje v tomtéž kalendářním měsíci mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně nebo nejvýše 5 kalendářních dnů; pro návštěvu dítěte v mateřské škole nebo jiném obdobném zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu 5 kalendářních dnů platí písmeno a) část věty za středníkem obdobně,
- c) dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti nebo jesle se

zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně,

- d) dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené pravidelně navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně, a dítě školního věku, které navštěvuje přípravnou třídu základní školy nebo školu poskytující základní nebo střední vzdělání,
- e) dítě navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, a jestliže stupeň zdravotního postižení zraku nebo sluchu obou rodičů (osamělého rodiče) je v rozsahu 50 % a více (§ 9).

§30b (3) Je-li rodič pobírající rodičovský příspěvek nebo dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotnického zařízení déle než 3 kalendářní měsíce, nenáleží výplata rodičovského příspěvku od čtvrtého kalendářního měsíce trvání této ústavní péče. V této době však může rodič provést volbu podle §30 odst. 1. Věta první neplatí, jestliže rodič o dítě umístěné ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotnického zařízení osobně celodenně a řádně pečuje.

§30b (4) Má-li v rodině jeden z rodičů v kalendářním měsíci nárok na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, rodičovský příspěvek náleží, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi rodičovským příspěvkem a těmito dávkami nemocenského pojištění. Jako nárok na nemocenské podle věty první se posuzuje nárok na náhradu uvedenou v §5 odst. 1 písm. b) bodu 13[3i].⁸²

⁸² *ZákonyČR* [online]. 23.3.2010 [cit. 2010-03-28]. Zákon č. 117/1995 Sb. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-Sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>>.

Příloha III

Seznam otázek, které jsem pokládala respondentům.

Ráda bych se Vás zeptala na toto:

1. Kolik je Vám let?
2. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
3. Pomysleli jste někdy jít/nejít na rodičovskou dovolenou?
4. Nakolik je pro Vás rozhodující vyšší plat partnerky?
5. Přemýšlel jste někdy nad tím, že muži na rodičovské dovolené si chtějí tímto krokem vytvořit pevnější pouto mezi nimi a dítětem?
6. Myslíte si, že péči o dítě vykonávají obě pohlaví stejně?
7. Jak vnímáte možnost mužů jít na rodičovskou dovolenou?

Abstrakt

Kreuzmanová, B. *Muži na rodičovské dovolené*. České Budějovice, 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Šimečková.

Klíčová slova: rodina, otcovství, rodičovská dovolená, rodičovský příspěvek.

Práce se zabývá tématem *Muži na rodičovské dovolené*. Teoretická část se věnuje popisu této problematiky. V první kapitole je rozebrán vývoj role otce v historii, jak se měnila a k čemu dospěl. Další kapitola popisuje vztah muže a rodiny, jak se změnilo jeho postavení v této instituci. Práce pokračuje kapitolou o partnerském soužití. Čtvrtá kapitola popisuje obecně rodičovství. Dále se práce zabývá pojmem otcovství jako takové. Šestá kapitola se věnuje mužům na rodičovské dovolené a o rodičovském příspěvku.

Praktická část srovnává pohled muže, který je na rodičovské dovolené, s pohledem muže, v jehož rodině je na rodičovské dovolené žena.

Abstract

Kreuzmanová, Barbora. Men On a Parental Leave. Czech Budejovice, 2010
Bachelor thesis. University of Bohemia in the Czech Budejovice. Faculty of
Theology. Department of Practical Theology. Thesis supervisor J. Šimečková.

Key words: family, fatherhood, parental leave, parental allowance.

The thesis deals with men on parental leave. The theoretical part deals with the description of the problems men have. The first chapter shows a trend of the father's role throughout history, how it changed and developed. Another chapter describes man in the family and how his position has changed in this institution. The thesis continues with the chapter of fellow co-existence. The fourth chapter describes parenthood. Then the thesis shows all the details of fatherhood. The sixth chapter shows men on parental leave and parental allowance.

The practical part of the thesis compares the point of view of a man who is using parental leave and the point of view of a man whose woman is using a parental leave.